

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р по философия Елена Цветкова Петрова,

Институт по философия и социология – БАН

за дисертационния труд на Станислава Рашева „Специфика на религиозно-философските идеи в дофилософската епоха на древна Индия ”(VI-IV в. п.н.е) за придобиване на образователната и научна степен „доктор по философия”,

ПН 2.3 ”Философия” (Източна философия)

Дисертационният труд на Станислава Рашева, в размер на 251 с., се състои от увод, три глави, заключение, тези на защита и библиография. Съответните глави са структурирани по параграфи, а използваната литература е на няколко езика, както на кирилица така и на латиница. Трудът е синтетично и обективно представен в автореферата и напълно отговаря на изискванията на сега действащия ЗРАС в Република България.

Уводът на дисертацията, който е много добре структуриран, точно отразява изследваните проблеми в дофилософския период на древно-индийската философия, в нейните отделни глави. Започва се с актуалността и значимостта на изследваната тема за ставането, развитието, утвърждаването и периодизацията на индийската философия. Акцентът в понятийната рамка, представена в първа глава, се поставя върху културалния дискурс (с.9), като „смислова среда”, като ”пред-езиково и пред-мисловно начало на културата”, което дава възможност да се очертаят „първичните философски рефлексии и категории”, сред които особено място е отделено на „концептуализацията” и конотацията на понятието "индийска философия". Разкриването на особеностите и спецификата ѝ позволяват да се покаже нейната различност от европейската философия и да се определи мястото ѝ в областта на философията като наука. Тук авторката е направила един обстоен компартивистки анализ на теориите за възникване на европейската (древногръцката) и индийската философии. Основното различие между тях докторантката вижда в специфичността на философския инструментариум, чрез който са представени философските идеи. На базата на този анализ авторката поддържа тезата за нерелигиозно-митологическия произход на древно-индийската философия. За нея тази "философия не е продукт на мита и религията – тя съжителства с тях, докато гради и изгражда своята теоретична структура от идеи и понятия” (с.22). Древноиндийската философия е потопена в наратива, а не в етиката, както е при европейската. Индийската философия се разглежда като „специфична функция на духовно-практическите потребности на реализация на индивида”, която предопределя нейния практически характер. За разлика от европейската философия, тя не е обвързана с понятия и концепции. Нейният наратив е свързан с търсене на истината "сатя", която има три измерения: логико-епистемологично, етично и онтологично и съответно знания за истината за низшата и висшата реалност (с.27-28). Индийската философия се конотира като даршана – видение на истината. В Индия, както вече отбелязахме, историко-

философският процес изминава пътя на изработване на собствен инструментариум, „който до VI-V в.пр.н.е. се е проявявал в ясно изразени модели на диалектика и форми на аналитичност и минимум два елемента на целева дейност” (с.46.), в които се определя границата между дофилософското и философското в индийската култура. Тя, според Рашева, се обвързва с първите експерименти, „при които става превръщане на изследователската дейност в светогледни обекти и маркира границата между предфилософското и философското в историята на индийската философия – VI-V в. пр.н.е.” (с.46). Много обстойно е синхронното и диахронно изследване на религиозно-философски идеи от дофилософския период на древноиндийската философия в България, Русия, Индия и Западна Европа. Тук е мястото да отбележим, че тя дълбоко и искрено вярва, че само чрез всеобхватното представяне на даден проблем и неговия комплексен анализ, засягащ различните теории и интерпретации на древноиндийската мисловност, може да се достигне до по-дълбоко разкриване на нейната същност, специфика и оценка.

В първа глава, посветена на "древноиндийската мисловност, в контекста на философските конотации", докторант Ст. Рашева е направила значими в методологическо отношение, комплексни анализи, които ѝ позволяват да достигне до една по-цялостна оценка на Ведическите текстове и най-ранните Упанишади. Последните са определени като „антология на традициите на древно брахманисткия гносис. Те съдържат светогледа и тайната на реструктуриране на съзнанието” (с.45).

Във втора глава, посветена на ”рефлексивния път на древно-индийските религиозно-философски идеи” се разглеждат социалните фактори, които обуславят спецификата на древно-индийската мисловност, за нас постижение е направеното сравнение с условията и духа, при който възникват и се оформят философските идеи в Древна Гърция. Анализът на факторите в древно-индийското общество е изчерпателен, но в част от него има присвоен чужд текст и този проблем трябва да бъде отстранен от докторанта, защото поставя под въпрос автентичността на цялостната интерпретация.

Определено може да се каже, че анализът на ”пораждане на смисъл в звуковата ритмика на словото” е приносен момент на Рашева, чрез него тя дава по-задълбочено обосноваване на спецификата на древноиндийските философски идеи от Ведическия период на индийската философия и в частност възникването на първите науки – фонетика, граматика, метрика и философия на езика. Словото е представено като „носител на магичното единство на Космоса; „звукът - като въплъщение на божественото, а езикът - като притежаващ „мистериозен творчески потенциал и божия сила” (с.64)”.

Според нас анализът на процесите на конотиране, конституиране и проекция на основните философски понятия във Ведическия период, Упанишадите и Бхагавадгита са най-големият принос на докторант Ст. Рашева. С тях се поставя началото на

изграждането на понятийния инструментариум на индийската философия. В тези процеси понятията са представени като отворени, надграждани и контекстуално променящи своя смисъл, значение и роля, както в дофилософския етап на древноиндийската философия, така и в нейния философски етап на даршаните. За първи път конституираните основни понятия като Брахман, Атман, Ишвара, Кала, Мая, Йога и Карма, системно са разглеждани в проекция. Внимание заслужава представената в българската философия обстойната интерпретация на понятията Мая и Йога.

В трета глава се изследва конституирането на теоретичния инструментариум на философската мисъл в древна Индия. Разглеждат се първите теоретично-метафизични пропозиции в школата на граматичите през V в.п.н.е., които са определени като специфичен феномен за създаване и развитие на философското мислене и наука в Индия. Рашева отбелязва, че първите научни конструкти стават основа за изграждане на „научни матрици, формират понятия и класификации необходими за развитието на философския тип мисловност”.

Приносният момент на докторантката тук е в очертаването на специфично индийския път на конституиране на философския инструментариум и зараждане на теоретичното знание, необходимо за превръщането на философията в наука.

С анализа на особеностите на шраманския период (VI-IVв.пр.н.е.) Рашева започва интерпретацията на обекта на дисертационния труд. Тя е маркирала времевия период, в който той ще бъде разгледан (VI-IV век пр.н.е). Изборът на този период се обосновава с „динамиката на настъпващите необратими промени”, в които става пренасочване на изследователския интерес от „религиозната към аналитичната мисъл; от елитарно знание към равен достъп в търсенето и изследването на знанието и истината” и към всеобхватен критицизъм и нихилизъм на предшестващия го Ведически период. Реформаторският дух на Упанишадите тук достига своя апогей в публичните шраманиски дебати, дискусии и аргументи, в които чрез метода на логическа аргументация чатошкоти се създава полемичния логическия дискурс. За нас определено внимание заслужават условията и характеристиките на дискусиите, в които участват представителите на новосформираните философски системи.

В оригиналното учение на Буда авторката вижда продължение на шраманисткия дух на съпротива и отричане на брахманистките традиции, Ведите, Бога и религиозния ритуал. Антиметафизичната насоченост на неговата философия е фокусирана върху битието и феномените, изразяващи материалните свойства на реалността. Стремещът на Буда към системно знание е показан в доктрината за матриката, която се явява първообраз на изработване на Абхидхарма (философия). Анализът е равен на АбхидхарАма. Той „разбива човешкия опит на моментни феноменални събития или състояния, наречени дхарми (с.214). Философията е равна на феноменология на процеса и показването на причинно-следствените връзки, което се отнася и за дхармите.

Нетрадиционното акцентиране на изследването върху модусите, възникването на кармичната реалност (четасика), психическите фактори и елементи на структуриране и осмисляне на потока на съзнанието при Буда е определено методологическо постижение на Рашева.

В интерпретацията на Архашастра се разкрива свободолюбивият дух на индийските философи и стремежа им да отграничат философията от религията и останалите науки, опирайки се на ролята ѝ в живота на индийското общество и култура, която предопределя нейния статус на водеща наука. Паралелно с това е показана и вътрешната диференциация на философското знание и възникването на нови философски дисциплини в нея.

По отношение на анализа, смятам, че на места заради потъването в терминологични обяснения, теоретическата интерпретация се чувства по-слабо. Това можеше да се избегне с цитиране под линия. Литература е проиграна в текста.

Заключение

Направеният анализ на „Спецификата на философските идеи в дофилософската епоха на Древна Индия” и отбелязаните приноси моменти в дисертационния труд ми дават основание да предложа на уважаемото научно жури да присъди на Станислава Рашева научната степен "доктор по философия".

22.04.2021г.

доц. д-р по философия Елена Петрова